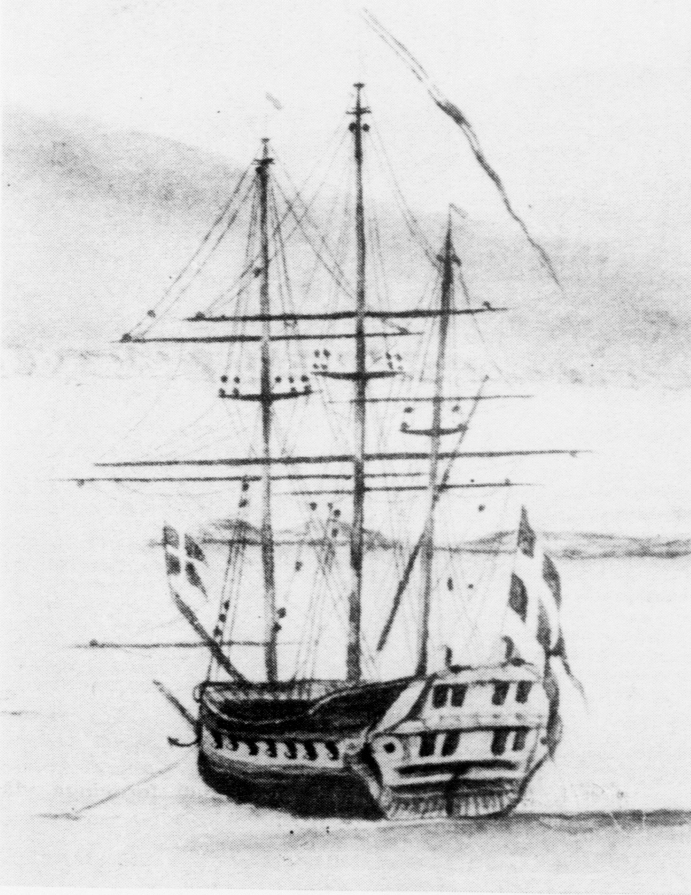

leingi bæði í útlandum og millum færoyingar sjálvar. Magnus Heinason læt byggja skansan á Stangarnesi til tess at verja handilin og goymslurnar í Havn móti álopum sum tí, ið Klerck hevði gjørt í 1579. Hetta var fyrsta roynd at fyrireika seg til mótsæðu; men verjan galt bert Havnina og handilin. Annars lá landið altúra verjuleyst. Eftir at Magnus Heinason var deyður, versnaði skilið aftur, og harra Lucas skriver, at tað var næstan ikki ár, at ikki onkrar ónáðir vóru av sjórænarum. Hann nevni eisini, at frásagnir vóru um, at ongendingar og fransar plagdu at taka færoyingar sum trælir við sær til fiskiskap undir Íslandi og at seta teir av onkustaðni á heimleiðini. Thomas Tarnovius skriver í sinari bók, at eitt herskip, sum Friðrikur II sendi eftir sjórænarum, gjörði av við trý turkaskip undir Færoyum.

Neyðarróp úr Færoyum

Longu tann fyrsta Tingbókin, sum varðveitt er, og sum tekur við í 1615, byrjar á fyrstu blaðsíðu sum eitt neyðarróp til kongs um hjálp móti fremmandum ágangi. Sagt verður, at fyri nøkrum árum síðani fóru at koma «en hob fribyttere at plyndre og tage de engelske skibe, som her under landet ligger og fisker, men nu udi tvende aar har somme af fornævnte fribytter begivet sig hid udi landet, besynderligen udi Kvalbø og Vestmanhavn, og der plyndret og taget fra de fattige folk, som der er bosiddende», fæ, neyt, bátar og annað; av hesum eru fólk komin so illa fyrr, at tey fáa ikki greitt leigu og landskuld, til tey hava verið noydd at liggja úti í haganum í bestu

fiskitið. Tingið stúrir fyri hungursneyð og armóð og væntar fleiri ófriðarkroppar at koma. Færoyingar biðja tí kong um byrsur og onnur vápn og ein mann at læra teir at nýta tey.

Ikki bert sjórænaraskipini, men eisini tey ensku og skotsku fiskiskipini vóru vorðin ein vandi hjá færoyingum. Eftir tiggjundargjaldinum at døma vóru árin 1611–1614 stak góð fiskiár, so tað kann hugsast, at skip, sum vanligar royndu undir Íslandi, nú komu á Færoyaleidirnar at royna. Sjórænararnir hava so verið í kjalarværrinum. Skrivað verður, at tey nú eru fleiri, enn tey nakrantíð áður hava verið, og at tey ikki longur bert royna úti á havi, «men de løber og driver inde under landet paa landsens grunde og fiske-klakke og udi saa maader bortrøver den fattige næring og Guds gave, som vi fattige folk ellers med vores smaa baade kunne opfiske, hvilket vil blive dette fattige land til alsomstørste fordævelse, om det saa længe skal have sin fremgang. En hob af dem løber under det skin, at de vil fiske, og tage og røve, hvad de kan overkomme...»

Sjógarpurin Jørgen Daa

Av øðrum brævi skilst, at kongur helst árið fyrri hevði sent herskip, *Gabriel*, til Færoya «at lede efter disse fribyttere». Í mai mánaða — t.e. áðrenn kongur kann hava fingið brævið frá lögtinginum — sendi hann flotayvirmannin Jørgen Daa við tveimum herskipum, *Vægten* og *Jupiter*, til Færoya at halda sjórænarum burtur. Hann kom á Hvalba 20. mai. Hin kandi sjómáðurin Jens Munk, sum var víð í ferðini sum næstovasti, fekk frá hvalbingum at vita, at har høvdu

verið tvey skip 14 dagar frammanundan; annar skiparin var ein kendur sjórænarari, *Mandus*, sum ofta hevði gjørt um seg. Á leiðini norður eftir frætti Jørgen Daa frá einari bátsmanning, at tvey onnur sjórænaraskip lógu á Vestmanna. Hann legði alt fyrri eitt inn á Vestmanna, læt akkerið falla og kanónirnar ganga av móti báðum skipunum. Nakrir um borð á sjórænaraskipunum doyðu ella vórðu særdir. Tiggju sluppu sær í land og flýddu eystur um Streymoy, har teir onkustaðni tóku sær bát og róðu til Hetlands. Jørgen Daa gav 18 monnum gríð, men høvuðsmenninir — tilsamans átta — vórðu hongdir í gálga, sum hann læt reisa í Vestmanna. Annað skipið tók hann við sær, og læt hitt vera eftir í Færoyum fyrirbils. Við Norðurnoreg fekk hann hendur á *Mandus*, sum varð ferdur til Keypmannahavnar og hongdur har. Sjórænarásigurin á Vestmanna í 1615 hevur helst verið ein smeytur fyrri enskar sjórænarar við Færoyar. Gálgin hevur staðið sum ein áminning og ávaring. Árið eftir kom enskt skip inn á Vestmanna, og gálgin varð tikin niður, og seinni komu onnur ensk og skotsk skip og tók við av gálganum við sær — veit Tingbókin at siga.

Í 1616 sigldi Jørgen Daa í Norðurlantshavi við seks skipum at leita eftir sjórænarum, og í 1618 sendi kongur tvey skip í somu ørindum. Um hetta mundið var siglingin so vandamikil, at skipini, ið sigldu fyrri hitt íslenska handilsfelagið, sum í 1620 fekk Færoyahandilin, sigldu saman við herskipum. Næstan hvørt ár í 1620-unum sigldu donsk herskip — eitt ella fleiri — í Norðurlantshavi at halda yvirgangskroppum burtur frá Íslandi, Færoyum og Finnmarkini, og hernaðarliga var Danmark nógv bundið orsakað av lut-tøku Kristians IV í 30-ára krignum, sum fyrri Danmarkar viðkomandi endaði við ósigri í 1926, og sum hevði kostað dyrt. Hóast sjáldan eydnaðist at taka sjórænaraskip, mundi vitanin um vandan gera teir meira varnar enn áður, at ið eingin vandi var — uttan aðrir sjórænarar.

Lot uttaneftir

Onkuntið rak tó eitt svalligt lot inn yvir Færoyar úr teirri stóru verð, og sum eisini gav færoyingum ein møguleika at royna seg millum heimsborgarar, hóast tíðir vóru trengur. Ein soverðin hending var í 1620. Admíralurin Jørgen Daa hevði við seks herskipum verið á norðurlæiðum at reka fremmandar — serliga spániólar ella baskar — burtur av «kong-sins streymum». Frá Norðkapp vóru teir komnir inn á Norðurlandið í Íslandi, haðan eftir Eysturlandinum vestur undir Eyjafjall. Har kom herviligt ódnarveður á flotan. Skipsvistir fóru at ganga undan, og avgjört varð at sigla undan ódnini móti Færoyum. Fýra av skipunum, admíralskipið «Victor», «Enhjørningen», «David» og «Jupiter» komu fram til Færoya og lögdust fyrri akker á Skálafirði. Á hinum báðum sóu teir ikki land aftur fyrr enn undir Liðandisnesi. Við admíralskipinum var íslendingurin Jón Ólafsson Indíafari. Seinni skrivaði hann heima í Íslandi frágreiðing um liv og royndir á heimsins hevim. Hann sigir eisini frá teimum fjúrtan døgum í Færoyum í besta summarveðri. Mikkjál Jóansson, bóndi í Lamba, beyð admíralinum og teim fyra skipahøvudsmonnum og øðrum — eisini Jóni Ólafssyni — í veitslu í Lamba. Har treyt hvørki vátt ella turt. Jón mintist serliga tað váta slagði, sum Mikkjál bóndi átti at seta fyrri hesar hábærsligju getir, sum vóru hjá honum tær næstur: «mong sløg av øli, sum var mjøður av trimum sløgum, nógv sløg av víni, Håndborgarøl, lýbskt øl, Rostockar vin, Trøndheimsøl, Keypmannahavnarøl av tveimum sløgum,

enskt øl av trimum sløgum, sum var steikt øl og skipsøl». Har var mikil veitsla; útendingarnir tóku ljóðfærini fram, og færoyingarnir dansaðu færoyskan dans. Rómurin hesar dagarnar var eitt sindur órógvður av, at teir noyddust at heingja stýrimannin á «Enhjørningen» í bógsprytinum, tí at hann í harðveðrinum á leiðini úr Íslandi hevði loyst sær buksurnar í breyðrúminum. Admíralurin gav treyður færoyskum bóndum loyvi at geva honum grøv. Eftir strangligar áminningar varð annar stýrimaður valdur í skipsráði umborð á «Enhjørningen».

Um kor sjómanna tá á døgum vóru ikki bert harðar revsingar, sum gingur aftur til «sjórættin» hjá Friðriki II frá 1561, við seinni broytingum og skerp-ingum; lítið skuldi til at hanga í rákokkanum ella bógsprytinum, ella verða kjølhálaður ella húðflongdur við stórmastrina. Tá ið flotin kom til Færoya, vóru ikki færri enn 22 menn umborð á «Victor» sjúkir av skyrbjóg. Teir vórðu fluttir á land og lagdir í stovu hjá manni, sum æt Ólavur, sum var bóndi og góður jarnsmíður og hevði lært í Trondheimi. Hesin Ólavur var helst tann Ólavur Lavarðsson, sum kendur er í sagnatílfari. Hann átti tveir enskur tunnur av sterkum øli, og tað mesta goymdi hann til íslendingin, sum hann var sera blíður við. Jón Ólafsson gav færoyska navna sinum eina íslenska bók, «Kristileg undirvisun um óðauðleika sálarinnar», sum var prentað á prentsmiðjuni á Hólum í 1601. Færoyingur las hesa íslensku bók uttan strið, «tí lítið skilti mál vart og teirra». Heldur ikki var munurin stórur á mati og klæðum. Tó var tá komin «donsk visa, bæði í kirkjum og uttan» á donskum tungumáli.

Ball á Skálafirði

Jørgen Daa sendi teimum 300 bóndunum í Færoyum — so nógvir vóru teir sambært Jóni Indíafara — strong boð um at koma til sín; hvør teirra skuldi taka við sær seyð til skipsvistir; bóndurnir høvdu harumframt við sær mjólk og ostar; alt hetta skifti admíralurin millum tey fyra skipini. So varð hildið fyra daga gestaboð at læna færoyingum beinasemina. Byrjað var við bónduhaldi á dekkinum umborð á «Victor» í góðveðrinum. Har varð etið og drukkið, og 600 goturstykkjakot vórðu latin av tann dagin, við trompetblástir ímillum. Tá ið bóndur høvdu fingið kenningina, slógu teir ring við loyvi admíralins. Á veitsluni dagin eftir umborð á «Jupiter» teir 700 skot, frá «David» triðja dagin 800 skot og fjórða dagin frá «Enhjørningen» ikki færri enn 900. Ein færoysk kona, sum sat og mjólkaði úti, fekk miklan skelk, tá ið kanónkúla streyk aftur við knaðsbótunum á kúnni og stakk niður í moldina; kúgvín hvølvdi dylluna, og konan lá leingi í óviti. Jón Ólafsson og annar maður vórðu sendir á land at sissa hana. Hann bað konuna grava kúluna upp og koma við henni umborð á admíralskipið dagin eftir; hetta hon gjörði. Frá admíralinum fekk hon seks ríkisdálar fyrri kúluna og «gamla, men tó góða skjurtu», nógv breyð og flesk og kjøt; tilsamans fekk hon meira enn hundrað ríkisdálar — mest frá skipara og manning á «Enhjørningen», haðan skotið var komið. Jón Ólafsson endar frásøgn sína um hendingina við at siga, at konan bað alt gott standa hjá honum, hvar á landi hann var staddur.

Hetta vóru aðrir gestir enn teir, sum stutt eftir gövu færoyingum tann harðasta skelk, teir kanska nakrantíð hava fingið sum tjóð.

Í næstu grein verður viðgjørd «sjórænarar» ella «turkatin» í Færoyum.